

DÖNER KAPIDA SIKIŞIP KALANLAR
Avrupa Birliđi Türkiye/Yunanistan Girişindeki Iraklı ve Diğer
Sığınmacı ve Göçmenler
Özet, Temel Tavsiyeler, Seçilmiş Tanıklıklar ve Türkiye ile
ilgili Bölümler
Raporun tamamı için
<http://hrw.org/en/reports/2008/11/26/stuck-revolving-door-0>

Kasım 2008

I. Özet

Bugün Avrupa Birliđi (AB) ülkelerine yeni sığınma başvurusu yapanlar arasındaki en büyük grup Iraklılar ve çoğunluğu AB'ye Türkiye sahillerinden Yunan adalarına geçerek ya da Yunanistan'la Türkiye'nin sınırını çizen Evros/Meriç nehri üzerinden girmeye çalışıyor. 1,170 kilometrelik delik deşik bir kara sınırı ve Türkiye'ye çok yakın adalar da dahil 18,400 kilometrelik deniz sınırı olmasına rağmen, Yunan polis ve Sahil Güvenlik yetkilileri düzensiz girişleri önleme çabaları konusunda çok gayretli. İnsan Hakları İzleme Örgütü, Yunanistan polisinin 2007 yılında yasadışı giriş yaptığını ya da ülkede bulunduğunu söylediği 112,369 kişinin buzdağının sadece görünen ucu olduğuna inanıyor. Sınır bölgelerindeki yakalamaların birçoğu, muhtemelen de çoğunluğu, kayıt altına bile alınmıyor.

Yunanistan'ın kuzeydoğusunda bulunan Evros bölgesinde polisler sistematik olarak Yunanistan topraklarındaki göçmenleri yakalıyor ve yasal zorunluluk olan kayıt altına alma, resim çekme, parmak izi alma ve tıbbi muayeneden geçirme işlemlerini yapmadan günlerce gözaltında tutuyorlar. Yeterli sayıda göçmeni topladıklarında ise gece yarısı Evros/Meriç nehrine götürüyor ve gizlice ve zorla Türk tarafına yolluyorlar. Türkiye Genel Kurmay Başkanlığı Yunanistan'ın 2002-2007 yılları arasında yaklaşık 12,000 üçüncü ülke uyruklu kişiyi “sınırlarımıza bıraktığını” söyledi.

Bu sayı sadece Türkiye hudut görevlilerince yakalanarak kayıt altına alınanları gösterdiği ve birçoğu yakalanmadan kaçabildiği için, Yunanistan'ın yasal işlem yapmadan sınırdışı ettiği kişilerin sayısının çok daha fazla olduğu tahmin ediliyor.

Yunanistan toprakları içinde yakaladıkları göçmenleri kısa yoldan sınırdışı etmenin yanı sıra Yunanistan polisi ve Sahil Güvenlik görevlileri göçmenleri sınırdan ya da karasuları sınırlarından da geri gönderiyor. Türkiye sahillerine doğru gönderirken de bazen şişme botlarını deliyor ya da yola çıkmalarından önce etkisiz hale getiriyor. Göçmenleri yakalayıp sınırdışı ederken gümrük muhafaza memurları genellikle korunma ihtiyaçları olup olmadığını sorgulamıyor ya da herhangi bir inceleme yürütmüyor. Bazen dayak ve kötü muamele olayları da yaşanıyor.

Bu rapor 123 sayfalık *Döner Kapıda Sıkışanlar* başlıklı, Irak ve diğer ülkelerden gelen sığınmacı ve göçmenlerin AB'ye girmesini engelleyen veya girmeyi başaranları da kısa yoldan sınırdışı eden AB'nin Yunanistan girişindeki engellemelerden söz eden raporun kısaltılmış Türkçe versiyonudur. Raporunda Türk-Yunan sınırının her iki tarafındaki Iraklı ve diğer sığınmacı ve göçmenlerle yapılan görüşmelerdeki Yunanistan'dan sınırdışı edilmeleri, Yunanistan'daki insanlık dışı ve onur kırıcı koşullar, Yunanistan polis ve Sahil Güvenlik memurlarının kaba ve tacizkar tutumları ve Yunanistan'da sığınma prosedürlerine erişimin engellenmesi ve ihtiyaç halindekilere sığınma ya da diğer koruma biçimlerinin reddedilmesine dair tanıklıkları içeriyor.

Döner Kapıda Sıkışanlar'da ayrıca Türkiye'nin Yunanistan sınırındaki hudut görevlilerinin göçmenlere yönelik kötü muamele uygulamaları da anlatılıyor ve insanlık dışı ve onur kırıcı gözaltı koşullarını da içeren bu durum, Türkiye'nin İnsan Hakları ve Temel Özgürlüklerin Korunmasına Dair Avrupa Sözleşmesi'ne (AİHS) bağlı yükümlülüklerini ihlal etmektedir. Gözaltına alınan bu göçmenler Türkiye'de ne sığınma ne de başka koruma biçimleri arama şansına sahip değil ve sıklıkla aileleri ya da arkadaşları dönüş paralarını buluncaya kadar süresiz gözaltında tutuluyorlar. Mülteci Sözleşmesi'ni coğrafi sınırlama koyarak yalnızca Avrupa'dan gelenleri mülteci kabul eden Türkiye, Yunanistan sınırında yakaladığı Iraklıları, anlamlı bir koruma olanağı sağlamadan, otobüslere bindirerek Irak'a geri gönderiyor.

Genel şiddet ortamı ve hedefli zulmün yaygın olarak yaşandığı Irak'ta ağır zarar görme riski gözönüne alındığında, İnsan Hakları İzleme Örgütü Türkiye'nin Yunanistan sınırında yakaladığı Iraklıları herhangi bir koruma sağlama çabasına

girişmeden geri göndermesini, mültecilerin zulüm görebileceği bir ülkeye geri gönderilmesini yasaklayan ve mülteci hakları yasasının mihenk taşı olan *non-refoulement* (zorla geri göndermeme) ilkesini çiğnemek olarak değerlendirmektedir. İşkence ve Diğer Zalimane, İnsanlık Dışı veya Onur Kırıcı Ceza ya da Muameleye Karşı Sözleşme (İKS) de kişinin işkence görme riski olan bir ülkeye gönderilmesini yasaklamaktadır. Avrupa İnsan Hakları sözleşmesi'nin 3.Maddesi de Avrupa ülkelerinin herhangi bir kişiyi işkence ya da insanlık dışı ya da onur kırıcı muamele görme riski bulunan bir ülkeye geri göndermesini yasaklamaktadır.

Raporun Türkçe'ye çevrilmiş olan bu bölümlerinde, Türkiye'nin Yunanistan'dan geri gönderilen ve Edirne'deki Tunca kampında alıkonan göçmenlere yönelik muamele belgelenmekte ve bu insanlık dışı ve onur kırıcı muamele olarak tanımlanmaktadır: Gözaltı koşulları dehşet verici derecede kötü, aşırı kalabalık ve hijyen konusunda son derece zayıf; ne kadar süre gözetim altında kalacakları belirsiz ve kamu görevlilerinin tutulanlara kötü muamele yaptığına dair iddialar bulunuyor. İnsan Hakları İzleme Örgütü'ne Türkiye'deki diğer gözaltı merkezlerinde de insanlık dışı ve onur kırıcı muamele olduğuna dair bilgiler gelmişse de, anılan merkezleri ziyaret etmediğimiz için bu mekanlarla ilgili kesin bir yargıya varmamız mümkün değil. Ancak, göçmenleri kendiliklerinden ülkeyi terk etmeye zorlamak için süresiz gözaltında tutma uygulaması, diğer unsurlarla birleştiğinde, Türkiye'nin yükümlülüklerini ihlal etmesinin yalnızca Edirne'deki Tunca kampıyla sınırlı olmadığını düşündürüyor.

Türkiye göçmenleri göresiz gözaltında tutmaktan ve Yunanistan sınırında yakaladığı Iraklıları otobüslere doldurup Irak'a göndermekten derhal vazgeçmelidir. İnsan Hakları İzleme Örgütü Yunanistan ve Türkiye hükümetlerine göçmenlerin temel insan haklarına saygı göstermeleri, sığınma arama haklarını kullanmalarını sağlamaları ve özellikle de gönderildiğinde zulüm, işkence ya da ağır zarar görme riskiyle karşı karşıya kalmaları halinde *refoulement* teşkil edeceği durumlarda kısa yoldan sınırdışı etmemeleri için çağrıda bulunmaktadır.

###

İnsan Hakları İzleme Örgütü bu rapor için Mayıs-Haziran 2008 aylarında Yunanistan ve Türkiye'de araştırmalar yürüttü. 173 göçmen, mülteci ve sığınmacıyla görüşüldü. Görüşmecilerden hiçbiri tanıklıkları karşılığında kişisel fayda ya da hizmet almadı ve görüşmeler tamamen gönüllü olarak ve gizli yapıldı. Türkiye'deki Edirne ve Kırklareli kamplarında yapılan görüşmeler tamamen gizli bir ortamda, kampların iç avlularında

herhangi bir resmi görevlinin nezareti olmaksızın gerçekleştirildi ve bazıları bir saatten fazla süren görüşmelerde zaman sınırı yoktu.

II. Tavsiyeler

Türkiye Devletine

- Yunanistan sınırında yakalanan Iraklıların otobüslerle Irak'a geri gönderilmesine derhal son verilmelidir.
- Edirne'deki Tunca kampı derhal kapatılmalıdır. Uygun bir tesis inşa edilinceye dek Tunca'da tutulan ve serbest bırakılmayan ya da sınırdışı edilemeyen herkes Kırklareli'ndeki Gaziosmanpaşa Mülteci kampına transfer edilmelidir.
- Sınırdışı jandarmanın, Tunca tesislerinde gardiyanların kötü muamele yaptığı iddiaları araştırılmalı ve göçmen ve gözaltındakilere kötü muamele yapanlar yargılanmalıdır.
- Edirne'de, belgesiz veya uygun belgesi olmayan ve (cezai değil) idari gözaltında tutulan göçmenlerin ihtiyaçlarını karşılayacak nitelikte bir gözetim tesisi kurulmalıdır.
- Edirne'deki ilgili polis birimlerine, yakalanan ve gözaltına alınan göçmenlerin sayısı ile orantılı mali destek sağlanmalıdır ki gözaltı merkezinde yeterli sayıda görevlisi (sağlık görevlileri dahil) istihdam edilebilsin ve tutulanların gıda, hijyen, dinlenme ve sağlık ihtiyaçları karşılanabilsin.
- Sığınmacıların gözaltına alınmasından kaçınılmalı ve uluslararası standartlara uygun biçimde, yasalarla belirlenen nedenlerle ve yalnızca gerektiğinde gözaltı uygulamasına başvurulmalıdır. Tutulanların alıkonmalarına itiraz edebilecekleri ve şartlı serbest bırakılma talep edebilecekleri yollar sağlanmalıdır.
- Türkiye'den sınırdışı edilmek üzere tutulan göçmenlerin idari gözaltı süreleri için bir zaman sınırı belirlenmelidir. (Bizim önerimiz azami iki ay)
- Göçmenleri, aileleri dönüş paralarını buluncaya kadar süresiz gözaltında tutma uygulamasına son verilmelidir.
- Süresiz gözaltı, taciz ve kısa yoldan sınırdışı etmeleri önlemek için yabancıların yalnızca yasal usuller takip edilip tüm hukuk yolları tüketildikten, gönüllü geri dönüş önerildikten ve Türkiye'de kalması için hiçbir hukuki ya da insani sebebi olmadığı anlaşıldıktan sonra alınan kanuni bir sınırdışı kararı olması halinde sınırdışı edilmesi sağlanmalıdır. Bu koşullarda gerçekleştirilen sınırdışı işlemleri düzenli, insan onuruna yakışır ve insani yollarla yapılmalıdır.

- Korunma ihtiyacı olmayan ve kendi ülkelerine dönmek isteyen göçmenlerin gönüllü geri dönüşlerine yardımcı olması için Uluslararası Göç Örgütü'nün desteği alınmalıdır.
- Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği'nin tüm gözaltı tesislerine ve Meriç Nehrindeki sınır bölgesine kısıtsız erişimine izin verilmelidir.
- 1951 Mülteci Sözleşmesi'ne konan coğrafi sınırlama kaldırılarak Iraklı, İranlı ve diğer Avrupa dışı ülkelere gelen mültecilerin de Avrupalı mültecilerle eşit tanınma ve korunma hakkına sahip olması sağlanmalıdır.
- İşkenceye Karşı Sözleşme'nin Seçmeli Protokolü onaylanmalı ve tüm kapatılma mekanlarına düzenli ve *ad hoc* habersiz ziyaretler yapma yetkisiyle donatılmış bağımsız ulusal mekanizmaları kurarak Protokol'ün hayata geçmesi sağlanmalıdır.
- Protokol'ün yürürlüğe girmesine kadar, STK temsilcileri, avukatlar, sağlık uzmanları ve baro üyelerinin gözaltı merkezlerine bağımsız ziyaretler yapmasına izin verecek adımlar derhal atılmalıdır.

Yunanistan devletine

- Yunanistan topraklarında ya da kara veya deniz sınırında yakalanan göçmenlere insani ve insan onuruna yakışır şekilde davranılacağını, diledikleri takdirde sığınma başvurusunda bulunmalarına olanak sağlanacağını ve sınırdışı edilmeyeceklerini açıkça taahhüt eden bir açıklama yapılmalıdır.
- Döverek, mallarını gasp ederek ve göçmenleri kısa yoldan sınırdışı ederek yetkilerini kötüye kullanan polis ve sahil güvenlik memurları yargılanmalıdır.
- Göçmenleri Evros bölgesindeki polis karakollarında toplayıp Evros/Meriç nehrine götürerek küçük botlarla gizlice sınır ötesine gönderme uygulaması derhal sona erdirilmelidir. Kısa yoldan sınırdışı etmek de dahil yasadışı fiillere doğrudan ya da emir altında karışmış görevlilere uygun cezalar verilmelidir.
- Bu ve yayınlanan diğer raporlarda yer alan Helenik Sahil Güvenlik personelinin göçmenlerin can ve güvenliklerini tehlikeye atan şişme botları delme gibi uygulamalarda bulunduğu dair iddialar araştırılmalıdır. Bu tür kanun dışı fiillerde bulunduğu tespit edilen muhafaza memurları ve amirleri yargılanmalıdır.
- Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği'nin tüm gözaltı tesislerine, Sahil Güvenlik botları ve tesislerine ve diğer giriş noktaları ile sınır bölgelerine kısıtsız erişimine izin verilmelidir.

- Türkiye göçmenlerin gözaltına alınmasıyla ilgili asgari standartlara uygun davranıncaya ve geri dönenlere korunma talep etme olanağı sağlayıncaya ve kısa yoldan Irak veya İran'a yollamaktan vazgeçinceye kadar Türkiye'ye yapılan geri kabul anlaşması askıya alınmalıdır.

BM Mülteciler Yüksek Komiserliğine

- Türkiye-Yunanistan sınırı/Ege Denizi bölgesi üzerinde tam zamanlı çalışacak en az bir koruma memuru görevlendirilmeli ve Türkiye-Yunanistan sınır bölgesindeki karışık göçmen akışında uluslararası koruma ihtiyacı olanların tespit edilmesi için daha dikkatli olunmalıdır.
- Edirne'de bir saha ofisi kurulmalıdır.

III. Yunan topraklarına giriş: Sınırdışılar, sınırda bırakmalar ve geri göndermeler

Resmi sınırdışılar

Yunanistan'dan resmi sınırdışıların sayısı, ülkeye yasadışı girdikleri ya da ülkede yasadışı olarak buldukları gerekçesiyle tutuklanan insanların sayısına nazaran azdır.¹ Yunanistan'ın resmi belgeleri bulunmayan yabancıları sınırdışı edebilmesinin önünde ciddi engeller vardır.² Birçok göçmenin kimlik belgesi yoktur, resmi makamlara isimleri ve tabiyetleri konusunda verdikleri bilgiler de asılsızdır. Bu kişilerin kimliklerini belirlemek, tabiyetleriyle ilgili bilgileri düzeltmek çok vakit isteyen ve astarı yüzünden pahalıya gelecek bir iş olabilir.

Iraklılar arasında sınırdışı edilecekleri korkusu yaygın olsa da, nispeten az sayıda Iraklı Yunanistan'dan sınırdışı edilmiştir. 2007'de Yunanistan "sınırdışı edilmek üzere tutuklanan" 9,586 Iraklıdan 405'ini sınırdışı etmiştir.³ Yunanistan'ın Iraklıları düzenli olarak doğrudan Irak'a sınırdışı etmesi mümkün olmadığı için bu rakam muhtemelen transit ülkelere yapılan sınırdışıları -havayoluyla Ürdün'e sınırdışı etmek gibi- yansıtır. Yunanistan, çoğunlukla Iraklıları Türkiye'ye göndermeye çalışıyor; bunun nedeni Türkiye'nin Yunanistan'la yaptığı geri kabul anlaşması çerçevesinde başka tabiyetten insanlardan çok Iraklılar (ve İranlıları) kabul etmeye daha yatkın olacağı, çünkü bu insanları güneydoğu sınırından otobüsle sınırdışı etmeyi nispeten ucuz ve kolay bulduğu yönünde bir anlayış yatmaktadır.⁴

Yunanistan-Türkiye Geri Kabul Anlaşması çerçevesinde geri göndermeler

Yunanistan ile Türkiye arasında imzalanmış 2001 tarihli geri kabul anlaşması çerçevesinde, Yunanistan'dan Türkiye'ye nispeten az sayıda resmi ve yasal sınırdışı

¹ İçişleri Bakanlığının İnsan Hakları İzleme Örgütü'ne verdiği istatistiklere göre 2007 yılında "sınırdışı edilmek üzere yakalanan" kişilerden yalnızca %29.14'ü gerçekten sınırdışı edilmiştir. (14,403'ü Arnavut olan toplam 58,602 kişi yakalanmıştır.) (Belgeler İnsan Hakları İzleme Örgütü'ndedir)

² Sınırdışı için hukuki zemin 3386/2005 Nolu yasanın (Yabancılar Kanunu) 76. ve sonraki maddeleridir.

³ İçişleri Bakanlığının İnsan Hakları İzleme Örgütü'ne verdiği istatistikler. (İstatistikler İnsan Hakları İzleme Örgütü arşivlerinde)

⁴ Bkz. Türkiye'den Sınırdışılar başlıklı bölüm

gerçekleşmiştir.⁵ Yunanistan Emniyet Müdürlüğü Yabancılar Dairesi komutanı Tuğgeneral Constantinos Kordatos, anlaşmanın yürürlüğe girdiği 2002 yılından bu yana Yunanistan'ın geri kabul için Türkiye'ye 38,000 vaka sunduğunu, ama Türkiye'nin bunlardan yalnızca 2000'inin geri gönderilmesini kabul ettiğini söylemiştir.⁶ Türkiye'de hükümet çevrelerinden bir kaynak ise 2002-2007 döneminde Yunanistan'ın Türkiye'ye 22.312 geri kabul talebinde bulunduğunu, Türkiye'nin de bunlardan 4264'ünü kabul ettiğini söylemiştir.⁷

Kordatos, bir teknenin Türkiye sahilinden çıplak gözle görülebilen Lesvos ya da Sakız adasına yanaşması gibi bariz vakalarda bile, Yunanistan'ın yine de göçmenlerin Türkiye'den geldiğini kanıtlaması gerektiğini belirtmiştir. Kordatos'un aktardığına göre, bir diğer sorun gözetim altında tutma süresinin üç ayla sınırlı olmasıdır. Çünkü Türkiye'nin göçmenlerin geri gönderilmesini kabul edip etmeyeceğine karar vermesi üç aydan uzun sürmektedir, karar verdiğinde de gözetim altındaki kişi çoktan salıverilmiş olmakta, dolayısıyla geri gönderilmek üzere Yunan makamlarının vesayeti altında tutulması sona ermiş olmaktadır.

İnsan Hakları İzleme Örgütü'nün görüştüğü çok sayıda kişi Yunanistan'dan Türkiye'ye resmi işlemler beklenmeden geri gönderildiğini söylemiş olsa da, birkaçı, anlaşıldığına göre, resmi bir prosedür çerçevesinde geri gönderildiklerini aktarmıştır.⁸ Bağdat'ta dini bir azınlık konumundaki Saba'i cemaatine mensup 28 yaşında bir Iraklı, Mehdi Ordusu'ndan gelen bir ölüm tehdidinin ardından ülkesinden ayrılmak zorunda kaldığını ve Yunanistan'dan Türkiye'ye nasıl gönderildiğini anlatmıştır. 150 kişiyi taşıyan eski bir balıkçı teknesinde Yunan Sahil Güvenlik görevlileri tarafından 2006 sonlarında yakalanan bu kişi, ilk başta iltica talebinde bulunduğunu, ama ardından bir avukatın kendisine ailesi için de iltica talebine bulunmasına izin verilmeyeceğini söylediğini, bunun üzerine iltica talebine bulunmaktan vazgeçtiğini aktarmıştır: “Yalnızca kendim için iltica talebinde bulunmaya yanaşmadım. Onlara Seba olmanın ne demek olduğunu anlattım, korktuğumu söyledim, ama iltica talebinde

⁵ 27 Haziran 2001 tarihli 2926 Nolu Kanun, Helen Cumhuriyeti ve Türkiye Cumhuriyeti arasında imzalanan Helen Cumhuriyeti Kamu Düzeni Bakanlığı ve Türkiye İçişleri Bakanlığı arasında, başta terörizm, organize suç, yasadışı uyuşturucu ticareti ve yasadışı göç olmak üzere suçla mücadele için işbirliği anlaşması.

⁶ İnsan hakları İzleme Örgütü'nün Tuğgeneral Constantinos Kordatos ile yaptığı görüşme, Kamu Düzeni Sekreteryası, 22 Mayıs 2008.

⁷ “Yunanistan'ın Yasadışı Göçmenlere İlişkin Tutumu,” bilgi notu, Türk Silahlı Kuvvetleri, E Ekim, 2007, http://www.tsk.mil.tr/HABERLER_ve_OLAYLAR/4_Yasadisi_Sinir_Gecisleri/yasadisi_sinir_gecisleri_2008.htm (Erişim Tarihi: 7 Ekim 2008).

⁸ B-14 rumuzlu görüşülen Yunanistan'dan Türkiye'ye resmi yollarla sınırışı edildiğini ve sınırda Türk yetkililere teslim edildiğini de söyledi.

bulunmadım.”⁹ Bir gün sabahın erken saatlerinde polis gelmiş ve gözetim altında tutulan Iraklılara güzel, açık bir kampa götürülecekleri söylemiştir. Iraklı göçmen sınırışı edilmeyi şöyle anlatıyor:

Aramızdan yaklaşık 80 kişiyi iki tane mavi otobüse bindirdiler. Alexandroupolis'ten ayrılıp 14 saat yol gittik. O 14 saatlik yolculuk boyunca otobüsten inmemize izin vermediler. Şişelere işlemek zorunda kaldık. Yolculuk sırasında bize yalnızca su verdiler, yiyecek falan vermediler. Şoförlerin ve gardiyanların ihtiyaçları için mola verildiğinde, bize yiyecek alsınlar diye onlara para teklif ettik, ama reddettiler. Bütün bu süre zarfında ellerimiz kelepçeliydi.

Bizi sınırdaki kontrol noktasına götürdüler. Türk ve Yunan bayraklarını gördük. Yunanlılar bizi Türk makamlarına teslim ettiler. Türkler Yunanlılardan da kötü davranıyorlardı. Bizi dövüp paramızı aldılar. Bizimle aynı otobüste olan kadınları bile dövdüler. Ellerimiz kelepçeliydi. Kimse diremedi, yoksa daha fazla dayak yiyecektik.¹⁰

Bunun ardından Türk makamları yukarıda bahsi geçen, Saba’i cemaatine mensup Iraklı göçmeni ve 64 Iraklıyı daha Irak sınırına otobüsle gönderip Iraklı Kürt makamlara teslim etmiş; Iraklı Kürt makamları da bu kişileri hapse atıp sorgulamış, ardından yanlarında kimliklerini belirtecek hiçbir belge olmaksızın hepsini Kerkük’ün güneyine bırakmışlardır.¹¹

Yunanistan-Türkiye geri kabul anlaşması çerçevesinde Türkiye şimdiye kadar yalnızca İranlılar ve Iraklıları kabul etmeye yanaşmıştır. Türkiye’nin göç uygulamalarına ilişkin 2004 tarihli bir araştırmada, bu anlaşma çerçevesinde Yunanistan’dan Türkiye’ye gönderilmesi kabul edilen 1006 kişinin hepsinin de ya Iraklı ya da İranlı olduğu, hepsinin de ülkelerine gönderildiği ortaya konmuştur. Araştırmada şöyle denmekteydi: “Bu kaçak göçmenler, 270 İranlı ve 736 Iraklı, Ekim 2002 ile Ocak 2004 arasında Türk makamlarına teslim edildi. Ardından İran ve Irak’a gönderildiler.”¹²

⁹ İnsan Hakları İzleme Örgütü görüşmesi (ismi saklı, B-13), Atina, 26 Mayıs 2008.

¹⁰ İnsan Hakları İzleme Örgütü görüşmesi (ismi saklı, B-13), Atina, 26 Mayıs 2008.

¹¹ Bu kişinin Irak’a dönmesiyle ilgili anlattıkları için aşağıdaki “Kuzey Irak’a Karayolula Sınırdışı başlıklı bölüme bakınız.

¹² Joanna Apap, Sergio Carrera, ve Kemal Kirişci, “Özgürlük, Güvenlik ve Adalet Alanında Avrupa’daki Türkiye”, AB-Türkiye Çalışma Tezleri, No.3, Ağustos 2004, s.23.

Türkiye, Yunanistan sınırında yakalanan Iraklıları hâlâ zorla Irak'a geri göndermektedir. BMMYK'nın bildirdiğine göre, Türkiye Yunanistan sınırında yakalanan Irak uyruklu 42 kişiyi 23 Nisan 2008'de Irak'a göndermiştir. BMMYK olayı şu şekilde aktarmıştır:

Daha sonra Türk polisi, aralarında BMMYK tarafından mülteci statüsü tanınmış 5 İranlının da bulunduğu 18 kişiyi, nehrin iki ülkeyi ayırdığı bir yere götürdü ve onları yüzerek nehri geçmeye zorladı. BMMYK'nın görüştüğü tanıklara göre, İranlı bir mültecinin de aralarında bulunduğu dört kişi nehirdeki güçlü akıntıyla sürüklendi ve boğuldu.¹³

Bu olay Türkiye'nin – tıpkı Yunanistan gibi – iki ülke arasındaki sınırın bir nehirle belirlendiği bir bölgede el altından, tehlikeli sınırdışı etme işlemlerine girişmeye niyetli olduğunu göstermektedir. Türkiye'nin BMMYK'nın tanınmış mültecilerle ilgili müdahalelerine rağmen, BMMYK tarafından tanınmış mültecileri sınırdışı etme girişiminde bulunduğunu da göstermektedir.

Ayrıca bu olay, geri göndermeyle ilgili BMMYK genelgesine göre şu sıralar Iraklıların Irak'ın orta ve güney bölgelerine gönderilmesinin güvenli olmamasına rağmen Türkiye'nin hâlâ Iraklıları sınırdışı ettiğini göstermektedir.¹⁴ Dolayısıyla Türkiye'nin, Yunanistan'dan gönderilmiş Iraklıları, bu kişilere bağımsız bir hukuki danışmanlık alma fırsatı vermeden ya da Irak'ta zulüm, işkence ya da ciddi bir zarar karşılığında kalıp kalmayacakları konusunda kapsamlı ve uygun bir bireysel analiz yapılmaksızın sınırdışı etmesi *refoulement* (zorla geri gönderme) kapsamına girer.

İnsan Hakları İzleme Örgütü'nün topladığı ifadeler, Yunan makamlarının sistematik olarak, göçmenleri korunma ihtiyaçlarını yeterince değerlendirmeden Türkiye'ye gönderdiğini göstermektedir. Refoulement riski öngörülebilir bir risktir, zira Yunanistan aslında Türkiye'de mülteci başvurusunda bulunabilecek kişileri Türkiye'ye göndermekte; Türkiye de, resmi işlemleri beklemeksizin, korunma fırsatı tanımaksızın bu kişileri Irak'a ve İran'a geri göndermektedir. Dolayısıyla Yunanistan Iraklıları

¹³ “BMMYK Türkiye'nin Dört Ölümle Sonuçlanan Mültecileri Sınırdışı Etmesinden Üzüntü Duymaktadır.”, BMMYK Basın Açıklaması, 25 Nisan 2008. İnsan Hakları İzleme Örgütü'nün bu olayla ilgili görüştüğü ve olayın olduğunu hararetle reddeden Polis Komiseri Türedi, sınırdaki nehirde öldüğü iddia edilen İranlıların, olayın olduğu saatlerde Diyarbakır'da olduklarına dair duyum aldıklarını söyledi. (İnsan Hakları İzleme Örgütü'nün Komiser Türedi ile yaptığı görüşme, Emniyet Müdürlüğü, 11 Haziran 2008).

¹⁴ BMMYK, “BMMYK'nın Ağustos 2007 Iraklı Sığınmacıların Uluslararası Koruma İhtiyaçlarını Değerlendirmek için Uygunluk Yönetmeliği”s. 7, <http://www.unhcr.org/cgi-bin/texis/vtx/refworld/rwmain?docid=4766a69d2&page=search> (erişim Tarihi: 28 Ağustos 2008). Her ne kadar Türkiye Iraklıları Kuzey Irak'a sınırdışı ediyorsa da, Kürt yetkililer güney ve orta Irak kökenli olanları orta Irak'a gönderiyor. Bkz. Kuzey Irak'a Karayoluyla Sınırdışılar, 28 yaşındaki Sabilin'in (B-13) tanıklığı.

Türkiye'ye sınırdışı ederek uluslararası yükümlülüklerini dolaylı olarak ihlal etmiş, kendi hukukunu çiğnemektedir.

Evros bölgesinde, resmi işlemleri beklemeksizin zorla gerçekleştirilen sınırdışılar

Yunan polisi ve güvenlik güçlerinin Evros/Meriç nehri bölgesinde resmi işlemlere başvurmaksızın gerçekleştirdiği zorla sınırdışı etmeler rutin ve sistematiktir. Türkiye Genelkurmay Başkanlığı Yunanistan'ın 2002-2007 döneminde “sınırlarımıza yasadışı biçimde” yaklaşık 12.000 üçüncü ülke yurttaşı bıraktığını bildirmiştir.¹⁵ Bu rakam yalnızca Türk sınır makamlarının yakalayıp kayıt altına aldığı göçmenleri göstermektedir; Yunanistan'ın resmi işlem yapmaksızın sınırdışı ettiği kişilerin sayısının çok daha yüksek olması muhtemeldir. İnsan Hakları İzleme Örgütü, resmi işlemler yapılmadan gerçekleştirilen sınırdışıların sistematik bir nitelik taşıdığını, Yunanistan ve Türkiye'de görüşülen 41 göçmen ve sığınmacının ifadelerine dayanarak doğrulamıştır. Bu kişilerin birçoğu Yunanistan'a birçok defa girdiklerini ve resmi işlemler yapılmadan Türkiye'ye sınırdışı edildiklerini aktarmıştır. İfadelerin sayısı ve tutarlılığı, raporun tekrarlar dolu görünmesine yol açıyor. Kerküklü 34 yaşındaki Iraklı bir Türkmen'in anlattıkları, İnsan Hakları İzleme Örgütü'nün yaptığı görüşmelerin tipik bir örneğidir:

Bir keresinde, nehri geçip Yunanistan'a gittim ve Komotini'ye vardım. Bizi beş gün boyunca hapsedtiler, ardından nehre götürüp geri dönmeye zorladılar. 60 kişiydik. Bizi, onarlı gruplar halinde küçük motorlara bindirdiler. Geceyarısı yaptılar bunu. Bardaktan boşanırcasına yağmur yağıyordu, Yunan polisi de daha hızlı hareket edelim diye bizi dövmeye başladı. Bir adamın motora binmeyi reddetmeye çalıştığını gördüm, onu dövüp nehre attılar. Motora binelim diye bizi coplarla dövdüler.¹⁶

Yunan Sahil Güvenliği'nin geri göndermeleri

İnsan Hakları İzleme Örgütü Yunan Sahil Güvenlik görevlileri tarafından kurtarılıp kıyıya çıkarılan beş göçmenle görüşmüş olsa da (kurtarılanların hepsi değil ama bazıları dövüldüklerini, vurulmakla tehdit edildiklerini anlatmıştır), 10 göçmen,

¹⁵ “Yunanistan'ın Yasadışı Göçmenlere İlişkin Tutumu,” bilgi notu, Genel Kurmay Başkanlığı, 5 Ekim 2007, http://www.tsk.mil.tr/HABERLER_ve_OLAYLAR/4_Yasadisi_Sinir_Gecisleri/yasadisi_sinir_gecisleri_2008.htm (Erişim Tarihi: 7 Ekim 2008).

¹⁶ İnsan hakları İzleme Örgütü görüşmesi (İsmi saklı, B-18), Atina, 27 Mayıs 2008.

üniformalı muhafızların kendilerini Türk karasularına geri gönderdiğini, şişme botlarını deldiğini ve onları dövüp paralarını, değerli eşyalarını aldığını anlatmıştır. Yunan Sahil Güvenliği'nin Türk karasularına geri gönderdiği iki göçmen de, görevlilerin kendi teknelerini işlemez hale getirdiğini aktarmıştır.

Yunan Sahil Güvenlik görevlilerinin geri göndermeleriyle ilgili ifadeler, ayrıntılarda farklılık göstermektedir, fakat sahil güvenlik görevlilerinin eylemlerinin –şişme botların delinmesi, teknelerden motorların çıkarılması, göçmenlerin sudaki tekneye bindirilmeden önce küreklerin alınması, kimi zaman cankurtaran yeleklerinin alınması dahil– hayatlarını nasıl tehlikeye attığı konusunda aktardıkları bir tutarlılık sergilemektedir¹⁷ 14 yaşında Afgan bir erkek çocuk, Yunan Sahil Güvenlik yetkililerinin, içinde bulunduğu bota nasıl el koyduğunu, göçmenlerin bazılarını dövdüğünü, botun motorunu ve küreklerini aldığını, deldiğini ve batmaya bıraktığını bir hayli ayrıntılı bir biçimde anlatmıştır:

Yunan Sahil Güvenlik yetkilileri bizi yakaladığında denizdeydik. 1386 yılının ikinci ayıydı.¹⁸ Tam olarak hangi gündü unuttum. 20 kişiydik, hepimiz erkekti, 12 çocuk, sekiz de yetişkin vardı. Hepimizi gemilerine aldılar. Polis bizi küçük botumuzdan çıkardığında içimizden iki kişi düştü.¹⁹ Küçük bottan birileri onları kurtardı. Cankurtaran yeleşimiz yoktu. Bizi büyük tekneye aldıklarında polis hepimizi dövdü. Bize geri gelmeyin dediler. Yanlışlıkla kaçakçı sandıkları birini çok fena dövdüler.

Yaklaşık 10 tane sahil koruma görevlisi vardı. Hangisinin kaptan olduğunu anlamadım. Teknenin üstünde Yunanca harfler vardı. Kamaranın olduğu yerde dört satır harf vardı. Bizi oraya götürüp dövdüler. Başıma tekme attılar. Başım döndü. Düştüm. Başıma ilk tekme geldiğinde bilincimi kaybettim. İlk tekme başımın kenarına geldi. Polisin diğerlerine nasıl tekme attığını görmedim; dövdüklerinin üçü benim yaşındaydı, biri de benden bir yaş küçüktü.²⁰

¹⁷ Bu tanıklıklar, Alman STK Pro Asyl ve Mülteci ve Göçmen Hakları için Yunan Avukatlar Grubu tarafından Temmuz ve Ağustos 2007 tarihlerinde toplananlarla tutarlılık gösteriyor. Bu bilgiler Ekim 2007'de "Gerçekler acıdır, ama söylenmelidir: Ege'deki Mültecilerin Durumu ve Yunan Sahil Muhafazanın Uygulamaları" başlıklı raporda yayınlandı.

¹⁸ Hicri takvim kullanıyor: Nisan veya Mayıs 2007'ye denk geliyor.

¹⁹ Teknik olarak doğru olmasa da göçmenlerin çoğu Sahil Muhafaza memurlarını "polis" olarak görüyor ve bazen de "donanma" olarak adlandırıyor.

²⁰ İnsan Hakları İzleme Örgütü görüşmesi (İsmi saklı, S-121), Atina, 27 Mayıs 2008.

Polis donlarımız dışında üstümüzdeki her şeyi çıkarttırdı. Neyimiz var neyimiz yoksa aldılar. Eşyaları hakkında soru soran birini tekmelediler. Sabaha karşı saat üçten beşe kadar Sahil Güvenlik teknesindeydik. Bizim şişme botumuz da Sahil Güvenlik teknesindeydi. Sabaha karşı beşte polis bize Türk sahillerini gösterdi.

Polis bizi şişme botumuza geri bindirdi. Küçük bir motorumuz vardı, ama polis motoru ve iki küreği aldı; botumuzu deldi. Yakalanmadan önce denizdeyken botun birşeyi yoktu, ama bizi denize geri bıraktıklarında delinmişti.

Ellerimizle kürek çekmeye çalıştık. Bazıları elleri ve ayaklarıyla deliği kapatmaya çalıştı. Kaç tane delik olduğunu göremedim, ama sanırım birçok delik vardı. Bütün çocuklar ayaklarıyla delikleri kapatıp avuçlarıyla su boşalttı. Sabah beşten öğleye kadar kollarımızla kürek çektik. Su seviyesi botun kenarlarının dört parmak altındaydı. Rüzgar sert esmeye başlamıştı ve hiç kimsenin de can yeleği yoktu.²¹

17 yaşındaki bir Afgan Yunan Sahil Güvenliği'nin, içinde kendisi dahil altı göçmenin bulunduğu lastik bota 24 Nisan 2008'de Lesvos açıklarında el koyduğunu, göçmenleri dövdüğünü, dayağın ardından onları Türk karasularına götürdüğünü, botu deldiğini, göçmenleri denize bıraktığını anlatmıştır:

Polis bizi Türk sahillerine geri getirdi, ama karaya çıkarmadı. Bize küçük botumuzu geri verdiler, ama botu deldiler. Botun üç bölümü vardı, birinde bir delik açılmıştı. Bize gitmemizi, geri gelmememizi söylediler. Altı tane küreğimiz vardı, ama bize yalnızca ikisini geri verdiler. Botun hasar verdikleri kısmını onarmaya çalıştık, ama başaramadık. Kaçakçı bize, polisin botu delmesi halinde kullanmak üzere plastik bir yama almamızı söylemişti, ama bu parça ıslanmıştı ve artık yapışmıyordu. Botun içine su giriyordu, rüzgar şiddetlenmişti ve botun içine daha çok su giriyordu. Sahile çıkıp çıkamayacağımızdan emin değildik. Boğulacağımı sanmıştım.²²

²¹ İnsan Hakları İzleme Örgütü görüşmesi (İsmi saklı, S-121), Atina, 27 Mayıs 2008.

²² İnsan Hakları İzleme Örgütü görüşmesi (İsmi saklı, S-124), Atina, 28 Mayıs 2008.

IV. Yunanistan'ın sınırdışılarına ve geri göndermelerine Türkiye'nin sınırı güçlendirerek karşılık vermesi

Türk polisi ve jandarmasının tutuklama noktasında kötü muamelesine ilişkin ifadeler yaygındır.²³ Bazı göçmenlere göre, daha yakalama sırasında şiddet uygulanmaktadır. 29 Mayıs 2008 tarihinde Evros/Meriç nehrinde tipik bir biçimde gece vakti ahşap bir tekneyle resmi işlemler yapılmadan sınırdışı edilen Faslı bir erkek, nehrin Türk tarafına vardığında olup bitenleri şöyle anlatmıştır:

Türk tarafına vardığımızda herkes koşmaya başladı, ama ben yürümek zorundaydım, çünkü yanımdaki arkadaşımın bacağı yaralıydı. Askerler bizi gördü, durmamızı söylediler, biz de durduk. Ama askerlerden çok genç olan biri, tüfeğinin kabzasıyla dizime vurdu, sonra tüfeğini boynuma dayadı. Bizi oradan alıp jandarma karargahına götürdüler²⁴

Yine Yunan makamları tarafından resmi işlemler yapılmadan sınırdışı edilen 24 yaşındaki Filistinli bir erkek, nehrin Türk tarafına vardıktan sonra ahşap sandaldan atlayıp koşmaya başlamış. Yaşadıklarını şöyle anlatıyor: “Türk askerleri beni yakaladığında, dipçikleriyle vurmaya, bağirmaya başladılar.”²⁵ Bir bomba patlaması sonucu ağır yaralar alan 28 yaşında Iraklı bir erkek (daha önce Yunanistan'daki gözaltı koşullarıyla ilgili sözlerini aktarmıştık) iki kez resmi işlem yapılmadan, Yunan makamları tarafından geceyarısı Soufli yakınlarında Evros/Meriç nehrinden geri gönderilmiştir. Nehirde yakalandıktan sonra gördüğü muameleyi şöyle anlatmıştır:

Yunanlıların Edirne yakınlarında bizi nehirden geri göndermelerinden hemen sonra Türk polisi bizi yakaladı. Türk polisi müslüman ama iyi değil. Burnumu kırdılar. Onlara Filistinli olduğumu söyledim, kaçakçı böyle söylememi tembihlemişti. Türk polisine Filistinli olduğumu söylediğimde bana tokat atmaya kalktı, ama elini tuttum. Sonra başka bir polis burnuma yumruk attı. Burnum kan içinde kaldı.²⁶

²³ Türkiye'de kırsal bölgede kolluk görevi yapan jandarma hem İçişleri Bakanlığına hem de Genelkurmay Başkanlığına rapor veriyor. Jandarma ile ilgili benzer tanıklıkları B-9; B-13; B-15; B-74; B-93; B-100; B-109; ve O-171 rumuzlu görüşülenler de verdi.

²⁴ İnsan Hakları İzleme Örgütü görüşmesi (İsmi saklı, O-168), Edirne, 13 Haziran 2008.

²⁵ İnsan Hakları İzleme Örgütü görüşmesi (İsmi saklı, O-171), Edirne, 13 Haziran 2008.

²⁶ İnsan Hakları İzleme Örgütü görüşmesi (İsmi saklı, B-22), Atina, 28 Mayıs 2008. İnsan Hakları İzleme Örgütü kırk burnu için herhangi bir tıbbi tedavi görüp görmediğini sorduğunda güldü.

Görüştüğümüz Iraklıların çoğu, sınır bölgesinde yakalanmalarının ardından Türk jandarmalarının uyrukları hakkında verdikleri bilgiye inanmadığı için kendilerini dövdüğünü anlatmıştır. Makine mühendisi olan 31 yaşında Bağdatlı bir Iraklı, Yunan polisinin kendisini Evros/Meriç nehrinden ahşap bir sandalla gönderdikten sonra Türk polisi tarafından yakalandığını aktarmıştır. Yakalandığında yaşadıklarını şöyle anlatmıştır: “Onlara Filistinli olduğumu söyledim, bana inanmadılar. Önce vurmaya başladılar. Israrla Filistinli olduğumu söyledim. Sonra da lastik jopla dövmeye başladılar.”²⁷

Sınırdaki jandarmaların uyruklarını tespit etmek için göçmenleri dövdüğü yönündeki ifadeler, dayağın Edirde pasaport bürosuna geldikten sonra da sürdüğünü ortaya koymaktadır. Atina’da görüştüğümüz, 37 yaşında Diyalalı bir Iraklı Mart 2008’de Yunanistan’dan Türkiye’ye gönderildikten sonra Edirne’de yaşadıklarını şöyle anlatmıştır:

Iraklı olduğumu söylersem sınırdışı edileceğimden korkuyordum, bu yüzden de Filistinli olduğumu söyledim. Iraklı olduğumdan şüphelendiler, bana çok fena işkence yaptılar. Bacaklarıma vurdular. Bir İranlıyı bilincini yitinceye dek dövdüklerini gördüm. Alıp bir battaniyenin üstüne yatırdılar. Benim başıma da aynısı gelecek sandım. Filistinli olduğumda ısrar etmeyi sürdürdüm, 10-15 dakika boyunca bana işkence yaptılar. Dövdüler, Filistin hakkında sorular sordular, sonra biraz daha dövdüler.²⁸

“Filistinliler”in, sınırdışı etmeye uygun bir uyruktan olduklarını kabul etmeleri için dövülmeleri gibi, Burmalı olduğunu söyleyen Asyalılar da dayağa maruz kalmaktadır. Edirne’de Tunca gözetim tesisinde kalan, içinde bulunduğu sıkıntıyı sağ salım atlatamayacağını düşündürtecek kadar ince ve sapsarı görünen 28 yaşındaki Bangladeşli bir adam kendisinin ve diğerlerinin Edirne Pasaport bürosunun dışındaki kaldırımında yürürken nasıl dövüldüğünü anlatmıştır. Jandarmalar grubu yakalayarak bir polis karakoluna götürüp fotoğraflarını çekmişler, parmak izlerini almışlar. Görüştüğümüz kişi jandarmaların kendisine düzgün davrandığını aktarmıştır, ancak gruptaki herkesin uyrukları hakkında yalan söylediğini, ya Filistinli ya da Burmalı

²⁷ İnsan Hakları İzleme Örgütü görüşmesi (İsmi saklı, B-31), Samos, 31 Mayıs 2008.

²⁸ İnsan Hakları İzleme Örgütü görüşmesi (İsmi saklı, B-10), Atina, 24 Mayıs 2008.

olduklarını belirttiğini anlatmıştır. Daha sonra jandarmalar bu kişileri Edirne'deki pasaport bürosuna götürmüşlerdir:

Pasaport bürosunda bir polis bize nereli olduğumuzu sordu, biz de Burmalı olduğumuzu söyledik. Sonra bizi dövmeye başladı. Bir adamın dudağı patlamış kanıyordu. O bizi döverken beş-altı polis de seyrediyordu. 14 Mart 2008'de saat 14.00'te oldu bunlar. Pasaport bürosunda 22 kişiydik; yirmimiz "Filistinli", ikimiz de Burmalı olduğumuzu iddia ediyordu. Polis hepimizi dövdü. Üç polis daha dayak attı. İnsanlar "Bize inanın, bize inanın," diye ağlıyordu.

Polis bana yaklaşık yedi kere vurdu. Burmalı olduğumu söylemeye devam ettim. Bangladeşli arkadaşımı yaklaşık 12 kere vurdular. Bizi döven adamı gayet iyi tanıyorum. Buraya (Edirne'deki gözetim merkezi) sık sık geliyor. Sanırım polis. O gün açık mavi bir gömlek ve polis üniforması giymişti. Buraya birçok kez sivil kıyafetlerle geldi. Alnından geriye doğru taradığı kısa kahverengi saçları var. Uzun boylu, ince; uzun bir yüzü var, yuvarlak değil. 40 yaşlarında.²⁹

Görüşüğümüz bir çocuk, Türk yetkililerinin yetişkin olduğunu kabul etmesi için onu dövdüğünü iddia etti. Kırklareli'ndeki gözetim tesisinde kalan Bangladeşli bu çocuk, Türkiye'de yakalanmasından kısa süre sonra yaşadıklarını şöyle anlattı:

17 yaşında olduğumu söyledim. 17 değil, 18 yaşında olduğumu söylemem için beni dövdüler. Bana sopayla vurup tekmelediler. 10 dakika boyunca beni dövdüler. 18 yaşında olduğumu söyleyince dayaağı kestiler.³⁰

Burmalı olduğumuzu iddia eden 26 yaşında bir adam, jandarmaların onu ve başka göçmenleri zorla çalıştırmaları hakkında tedirginlik verici bilgiler aktardı:

Jandarmaların çok katı bir zihniyeti var. Ben çok zayıfım, jandarmalar bana sopayla vurdu. Jandarma karakoluna ait futbol sahasının

²⁹ İnsan Hakları İzleme Örgütü görüşmesi (İsmi saklı, B-110), Edirne, 13 Haziran 2008.

³⁰ Human Rights Watch interview (name withheld, B-100), Kırklareli, June 10, 2008. İnsan Hakları İzleme Örgütü görüşmesi (İsmi saklı, B-100), Kırklareli, 10 Haziran 2008.

temizlettiler bize. Yaklaşık 70 kişiydik. Ayrıca bahçeyi, tuvaleti ve pis su kanalını temizlemek zorunda kaldık... Hepimizin Pakistanlı olduğunu söylüyorlardı, ama ben değildim. Burmalı olduğunu söyleyeni dövüyorlardı... Bu yüzden de kendimi ifade etmek gibi bir şansım yoktu. Jandarma karakolu Edirne'ye otobüsle bir saat mesafedeydi, sınıra yakındı. Her yerde "Jandarma" yazıyordu, ama o yerin ismini bilmiyorum.

Bu temizliği her gün yapmak zorundaydık. Çok az yiyecek veriyorlardı. 15 kişiye bir somun ekmek. İlk gün yalnızca bir kez ekmek verdiler. İkinci gün iki kez. Bir de üstü tozlu, portakal renkli küçük bir meyve verdiler.

Geceleri bir odada 40 kişi kalıyordu... Oda çok küçüktü. Uyumak mümkün değildi. Şilte yoktu. Oturmamız gerekiyordu. Banyonun tuvaletindeki çeşmeden su içiyorduk.

Jandarmalara çok hasta olduğumu söyledim ama üç kere dayak yedim. İlk seferinde, futbol sahasında çalışırken dinlenmek istediğim için bana sopayla vurdular, arkama birkaç kez tekme attılar. Biri bana çelme taktı, yere serildim, bana sopayla vurdu, botlarıyla tekmeledi. İkincisinde kürekle çukur kazıyordum, durup dinlenirken polis bana vurmaya başladı. Üçüncüsünde biraz su içmek için küreği bir kenara bıraktığımda dayak yedim. Jandarma beni lastik jopla dövdü. Ayrıca tokat attı. Başkalarını da dövdü. Futbol sahasında çalışan 70 kişiden 50'sinin dayak yediğini söyleyebilirim. Bazıları ağladı.³¹

³¹ İnsan Hakları İzleme Örgütü görüşmesi (İsmi saklı, E-160), Edirne, 13 Haziran 2008.

V. Türkiye’de gözaltı

Edirne

İnsan Hakları İzleme Örgütü iki gün boyunca Edirne Tunca gözaltı tesislerini ziyaret etmiştir. Tesise girmemize izin verilmesi, orada kesinlikle berbat koşullarla karşılaştığımız düşünülürse, özellikle dikkat çekicidir. Ziyaretimizin ilk günü, 11 Temmuz 2008’de, gözaltındakilerin sayısı 703’tü. Tesisin kapasitesi ise 200’dü. İkinci ziyaretimizi yaptığımızda, bu insanlardan 263’ü –tercümanlarımızın konuştuğu Arapça ve Farsça dillerini konuşan hemen herkes dahil- salıverilmişti. Yine de bizim seçtiğimiz kişilerle, gözetim altındakilerin çoğunun tutulduğu binanın dışındaki bir bahçede, tümüyle özel bir ortamda görüşme yapmamıza izin verildi.³²

Edirne’deki Tunca tesisi her biri iki odaya bölünmüş iki binadan oluşuyor. İki binadan küçük olanında bir odada kadınlar ve çocuklar, diğerinde Türkiye’den göndermek için kendi ülkelerinin konsolosluklarıyla işbirliği yapılarak kimlikleri nispeten çabuk tespit edilebilecek olan erkekler kalıyordu. Küçük odadaki erkeklerin menşe ülkeleri arasında Cezayir, İran, Irak, Kazakistan ve Ekvador vardı.³³ Gözetim altındakilerin büyük bir bölümünün bulunduğu büyük bina ise sınırdışı edilemeyecek uyruklardan – Somaliler ve Filistinliler gibi- oldukları için İstanbul’a gönderilecek erkeklerin bulunduğu küçük bir odayla daha büyük bir odaya bölünmüştü. Büyük odada kalan erkeklerin sayısı hepsinden fazlaydı – ilk ziyaretimizde 400 kadardı -. Bu kişiler akrabaları geri dönüş biletlerinin parasını temin edinceye ya da sınırdışı edilinceye dek belirsiz bir süre boyunca gözetim altında tutulacak olanlardı. Görünüşe bakılırsa büyük odadaki erkeklerin çoğu, Bangladeş, Pakistan, Sri Lanka, Hindistan gibi güney Asya’nın çeşitli ülkelerinden geliyordu; aralarında Afrikalılar da vardı.³⁴ Resmî makamlar uyruklarından kuşkulandıkları “Afganlar”, “Somaliler”, “Burmaliiler” ve “Filistinliler”i de büyük odaya yerleştirmişlerdi.

İlk gün çoğunlukla küçük binada gözetim altında tutulan kişilerle görüştük. İnsanların tutuldukları yerlerin ne anlama geldiğini öğrenmemizin ardından, iki gün

³² Gözaltında tutulanlar İnsan Hakları İzleme Örgütü’ne, yetkililerin görüşmemiz için seçtiği bir tutuklunun polis muhbiri olarak çalışan bir göçmen olduğu söyledi. Bu kişi İnsan Hakları İzleme Örgütü’ne, “Tunca’da polis bize nazik davranıyor. Yemekler iyi. Tuvalet ve banyo temiz. Tüm gün sıcak suyumuz var” dedi. Her ne kadar Yunanistan’dan zorla gönderildiğine dair tanıklık yaptıysa da bu raporda hiçbir ifadesi kullanılmamıştır.

³³ İnsan Hakları İzleme Örgütü’nün küçük bir odada, bir grup erkekle ve B-105’le yaptığı özel görüşme.

³⁴ İnsan Hakları İzleme Örgütü’nün gözlemleri hangi odada hangi milliyetten kişilerin tutulduğunu anlatan birçok tutuklu tarafından doğrulandı. Büyük odadaki kişilerin çoğu Hintçe, Urduca ya da Bangla konuşuyordu. Görüşülenler arasında B-104, B-105 ve B-110 bulunuyordu.

sonra tesise geri döndüğümüzde görüşmek için yalnızca büyük binada gözetim altında tutulanları seçtik.

Gözetim altında tutululardan birinin ikinci ziyaretimiz sırasında İnsan Hakları İzleme Örgütü araştırmacısına yaptığı bir yorum, gardiyanların korkusuna ve tümüyle özel bir ortamda gerçekleşse bile görüşme yapmanın zorluğuna işaret ediyordu: “Son geldiğinizde, insanlar kendilerini ifade etmekten, yaşadıklarını anlatmaktan korktular. Siz kamptan ayrıldığınız akşam başımıza neler gelecek acaba diye korktuk. Sizinle konuşmak istiyorum, ama sonra başıma ne gelir bilemiyorum.”³⁵

Büyük binadaki, özellikle de iki odadan büyüğündeki koşullar çok kötüydü, kısa bir süre için bile yaşamaya hiçbir biçimde uygun değildi. Belirsiz bir süre boyunca gözaltında tutma yeri olarak, sadece odanın koşulları bile insanlık dışı ve alçaltıcıydı.

Tek bir odaya tıkıştırılmış 400 erkeğin görüntüsünü ve kokusunu anlatmaya kelimeler yetmiyor. Kendi güvenliğimiz için odanın içine girmemize izin verilmedi, odanın asma kilit vurulmuş demir parmaklıklı kapısının arkasında durup karanlığı izledik. Önce kapıya yanaştılar ama duvar boyunca sıkış tepiş dizilmiş kalabalığı görebilelim diye bu insan denizi yarıldı. Vücutlar arasında hiç boşluk yoktu; duvar diplerinde ve odanın içinde omuz omuza oturuyorlardı.

Hepsi de pisti ve kötü kokuyordu. Bazıları çok hasta görünüyordu. Derilerinde korkunç enfeksiyonlar ve isilikler bulunan adamlar öne çıktılar. Vücutlarının üst kısmı ve yüzleri tümüyle son derece bulaşıcı görünen açık yaralarla kaplanmış insanlar gördük. Kapıdaki parmaklıklara doğru yığılmış olanlar çeşitli mesajlar veriyordu: “Burada dayak var”, “Yemekler kötü”, “Yüzüme vurdular”, “Burada daha ne kadar kalmamız gerekiyor?” “İnsanlar tuvalette uyuyor.”³⁶

Büyük bina eski bir depoya benziyordu. Karanlık ve kokuyordu. Yalnızca tavan hizasında küçük pencereler vardı, bunlar da camdı, havalandırmaya yaramıyorlardı. Pencerelerden yalnızca birinde vantilatör vardı, bir tane de odanın diğer ucunda bulunuyordu. Yine de iki odadan büyük olanının bir kapısı, teorik olarak hava almak ve egzersiz yapmak için kullanılabilir bahçeye açılıyordu. Aslında İnsan Hakları İzleme Örgütü’ün görüştüğü dışında, gözetim altında tutululaların hiçbirinin bahçeye

³⁵ İnsan Hakları İzleme Örgütü görüşmesi (İsmi saklı, E-158), Edirne, 13 Haziran 2008.

³⁶ Bu yorumlar ayrı ayrı görüşmeler olarak kodlanmadı ama İnsan Hakları İzleme Örgütü’te 13 Haziran 2008’de Edirne’de anlatıldı.

çıkmasına izin verilmemişti. İki odadan küçük olanının, bahçeye açılan bir kapısı bile yoktu.

Görüşmek için seçtiğimiz erkeklerden bazılarının bahçede uzunca bir süre boyunca beklemesi gerekti. İnsan Hakları İzleme Örgütü'nden bir görüşmeci, görüşme yapılacak son kişilerden birinden onu beklettiği için özür dilediğinde, güneşin altında oturup görüşmeyi beklediği günün Edirne'de geçirdiği en güzel gün olduğu karşılığını aldı: “Buraya dört kere geldim. Bahçeye hiç çıkmamıştım.”

Edirne'yle ilgili en güçlü ilk izlenimler, aşırı kalabalık, ümitsizlik, kötü koku ve pislik oldu. Somalili olduğunu iddia eden bir adam, son derece sıkışık koşullarda yaşadıklarını anlattı:

Burada, bu odadaki insanların yarısına bile yetecek kadar şilte yok. Her şiltede en az iki-üç kişi birinin yüzü diğerinin ayaklarına bakacak şekilde yatıyor. Bazı insanlar, gece boyunca oturup diğerlerinin kalkmasını bekliyor, kalkanların yerine yatmak için. Hiç yerimiz yok. Tuvalete gitmek için diğerlerinin üstüne basmak zorundasınız.³⁷

18 yaşındaki bir Somalili ise aşırı kalabalıktan ve temizlenememekten bahsetti:

Kalabalık olduğunda, hiç yatacak yer olmuyor. Bir gece üstüme birileri bastı, ama kendi kendime adama vurmanın ne anlamı var dedim... Battaniyeler yırtık, hiç yıkanmıyor, hiç havalandırılmıyor. Kollarımda lekeler oluştu (kollarındaki koyu renkli ufak lekeleri gösteriyor). Sanırım battanieden ya da şilteden oluyor. Çok kötü kokuyorlar, ama başka seçeneğimiz yok. Özel bölgelerim kaşınıyor ... Üç tane tuvalet var. Bunlar pek düzenli temizlenmiyor. Ben kendim temizlemeye çalışıyorum. Alaturka bir tuvalet. Polis odaya girmiyor. Sizin yaptığınız gibi bizimle kapıdan konuşuyorlar.³⁸

Gözaltında tutululardan bazıları İnsan Hakları İzleme Örgütü'ne su yüzünden hastalandıklarını, fakat bina çok sıcak olduğu için yine de o suyu içmek zorunda kaldıklarını anlattı. Biri “Buradaki en büyük sorun, tuvaletler ve hiç içme suyu

³⁷ İnsan Hakları İzleme Örgütü görüşmesi (İsmi saklı, B-109), Edirne, 13 Haziran 2008.

³⁸ İnsan Hakları İzleme Örgütü görüşmesi (İsmi saklı, E-158), Edirne, 13 Haziran 2008.

olmaması. İdrarım sapsarı geliyor artık, çünkü yalnızca parasını verdiğim Coca Cola'yı içiyorum. İki tane duş var, ama musluklar kırık, bu yüzden de yalnızca en dipteki musluğu kullanıyoruz, ayrıca hiç sıcak su yok.”³⁹

Gözaltında tutulılardan birçoğunun sağlığı gözle görülür biçimde kötü. Görüştüğümüz sırada Kırklareli’de bulunan Bangladeşli bir genç Tunca tesisinde geçirdiği zamanı şöyle anlattı: “Edirne’de durum berbattı. Yıkanacak yer yoktu. Böcekler derinizin altına giriyordu. Oradaki herkeste deri hastalığı vardı. Yemek yarım somun ekmek ve plastik tadındaki sıcak yiyeceklerden ibaretti. Hiç doktor yoktu.”⁴⁰

Demir parmaklıklı kapıya genellikle asma kilit vurulmuş olduğundan, odanın içinde hareket etme ya da dışarı çıkma olanağı pek az olduğu için, aslında gardiyanlarla, diğer görevliler ve gözaltında tutulılalar arasında çok az iletişim vardı. Ama bu iletişimin de her anı bir sürtüşme kaynağıydı. Yüzlerce aç insanla dolu bir odayı, kapıdaki parmaklıklarda açılan tek bir açıklıktan beslemek, bariz bir çatışma potansiyeli yaratıyordu:

Bizim insan olmadığımızı, hayvandan farkımız olmadığını düşünüyorlar... Gardiyanlarla iletişim kurmak hiç mümkün değil. Yiyecek dağıtan iki adama kimse saygı duymuyor. Onlar polis değil. İkisinden güçlü olanının, 40 yaşlarındaki, kahverengi saçlı, iri yarı adamın elinde üç dilim ekmek vardı. Bana en küçük dilimi almamı söyledi. Ona öbürünü istediğimi söyledim, sinirlenip ekmeği çöpe attım. Sonra adam beni dışarı çıkardı, dövdü, suratıma tükürdü. Bana dört kez vurdu. İki kere yumrukladı, iki kere de tokatladı.⁴¹

Edirne’de gözaltında tutulılaların gardiyanlarla ve personelle temas kurmaya çalıştıklarında dayığa maruz kalmaları olağan bir vaka. Büyük binanın küçük odasında tutulan, Somalili olduğunu iddia eden, Fransızca konuşan 20 yaşlarındaki bir Afrikalı dayak olaylarının iç yüzünü şöyle anlattı:

Bazen Filistinliler ve Burmalılar kavgaya karıştığında dayak atılıyor. Gözaltındakiler kavgayı kendiliklerinden kesiyor, çünkü kavga büyürse

³⁹ İnsan Hakları İzleme Örgütü görüşmesi (İsmi saklı, B-108), Edirne, 13 Haziran 2008.

⁴⁰ İnsan Hakları İzleme Örgütü görüşmesi (İsmi saklı, B-100), Kırklareli, 10 Haziran 2008.

⁴¹ İnsan Hakları İzleme Örgütü görüşmesi (İsmi saklı, B-110), Edirne, 13 Haziran 2008.

gardiyanlar gelip onları dövüyor. Bazen yiyecek almak istediklerinde insanları dövüyorlar. Bizi sopayla dövüyorlar. Aynı kişiye iki-üç kez vuruyorlar, bir de tokat atıp tekmeliyorlar.⁴²

Bu kişinin söylediği gibi, odaların içindeki en yakın şiddet tehdidi gözaltında tutulan diğer insanlardan geliyor. 23 yaşındaki bir Sri Lankalı odadaki gerilimden, gözaltındakilerin birbirlerine uyguladığı şiddetten şöyle bahsetti: Uyuyacak yer yok. Uyuma düzeni kavgaya sebep oluyor. Vantilatörlerden biri çalışmıyor. İçerisi dumanaltı oluyor. Dil konusunda büyük sorunlar yaşanıyor, farklı ülkelerden gelen insanlar arasında da kavgalar oluyor.⁴³

Gözaltı odalarının içinde denetim bu kadar az olunca da, kavga bir noktaya tırmandığında gardiyanlar müdahale ediyor, odaya giriyor ve insanları ortalık yatışana kadar plastik coplarla dövüyormuş. “Birmanyalı” bir adam durumu şöyle açıklıyor: Polis içeri girdiğinde herkes duruyordu. Biri bir şey söylemek istediğinde polis ona plastik bir sopayla vuruyordu.⁴⁴

Edirne’deki Tunca gözaltı merkezinde daimi olarak bulunan ya da düzenli olarak merkezi ziyaret eden bir doktor ya da hemşire bulunmuyor. Gardiyanlar gözetim altındaki birini ancak acil durumlarda hastaneye götürüyor, çünkü bir vardiyada yalnızca dört gardiyan görev yaptığı için, bunu gerçekleştirebilecek insan gücü yok.

Edirne: Kasti İnsanlıkdışı ve Onur Kırıcı Muamele

Edirne İl Emniyet Müdürlüğü Pasaport ve Yabancılar Şubesi Müdürü Ali Türedi, Edirne’deki Tunca tesisi için “kanayan bir yara” diyor.⁴⁵

Kendi sorumluluğu altındaki tesiste ciddi sorunlar bulunduğunu teslim eden Türedi, Ankara’nın daha etkin – ve dolayısıyla daha insanca - bir işleyiş yürütebilmek için gerekli kaynakları Edirne’ye göndermediğini ifade ediyor. Ülkenin, geçen yıl 18.400 belgesiz göçmenin yakalandığı bir bölgesinde kendisine bağlı personel sayısının 35 olduğunu; oysa İstanbul’da geçen yıl bunun yarısı kadar, 9250 belgesiz göçmen

⁴² İnsan Hakları İzleme Örgütü görüşmesi (İsmi saklı, B-109), Edirne, 13 Haziran 2008.

⁴³ İnsan Hakları İzleme Örgütü görüşmesi (İsmi saklı, E-159), Edirne, 13 Haziran 2008.

⁴⁴ İnsan Hakları İzleme Örgütü görüşmesi (İsmi saklı, E-160), Edirne, 13 Haziran 2008.

⁴⁵ İnsan Hakları İzleme Örgütü’nün Edirne İl Emniyet Müdürlüğü Pasaport ve Yabancılar Şubesi müdürü Komiser Ali Türedi ile görüşmesi, Edirne, 11 Haziran 2008.

yakalanmışken, oradaki Pasaport ve Yabancılar Şubesi'nin Edirne'dekinden neredeyse dokuz kat büyük olduğunu, 300 personel çalıştığını söylüyor. "İstanbul'daki yabancı sayısının iki katı, personel sayısının yüzde 10'uyla çalışıyoruz," diyor.⁴⁶

Türedi İnsan Hakları İzleme Örgütü'ne, Edirne'de adi suçluların tutulduğu cezaevinde 300 mahkum için 70 gardiyan bulunduğunu, ama Tunca'da gözaltındaki 700 kişiden (İnsan Hakları İzleme Örgütü'nün ziyaretinin ilk gününde bu sayı 703'tü) her vardiyada 4 gardiyanın sorumlu olduğunu anlattı. Tunca'nın 200 kişilik bir kapasitesi olduğunu, ama 2007 yazında bir ara 1030 kişinin burada tutulduğunu söyledi.

Türedi Tunca'daki personeli, Kırklareli'nde yabancıların tutulduğu gözaltı merkezi ile de kıyasladı. Kırklareli'nin 2,500 kişilik bir kapasitesi var; personel sayısı 30 ya da 40 ve merkezde tam gün bir hemşire bulunuyor. Edirne'de hiç hemşire yok, hatta acil durumlarda hasta ya da yaralıların hastaneye götürülmesi için görev başındaki dört gardiyanı kullanabilecek kapasite de yok.

Birkaç gardiyan ve gözaltındaki çok sayıda kişinin daracık bir alana sıkıştırılmasının ne gibi sonuçlar doğuracağını söylemeye gerek yok. Tunca'daki gardiyanlar kapalı odaların içinde hiç varlık göstermiyorlar, hiç denetim kuramıyorlar. Odaların denetimi (ya da denetimsizliği) tümüyle gözaltındakilerin elinde. Bir gardiyan İnsan Hakları İzleme Örgütü'ne görevinin imkansızlığıyla ilgili duygularını şöyle anlattı: "Her sabah o gün neyle karşı karşıya kalacağımı bilerek, bir şey olmasın, bir isyan çıkmasın diye ümit ederek uyanıyorum. Burada çalışmak bizim için çok stresli bir durum."⁴⁷

Soru çok net: Neden geniş alanların bulunduğu, aynı anda 2500 kişiyi barındırma kapasitesine sahip nispeten açık bir tesis olan Kırklareli'nde, gözaltında yalnızca 174 kişi var da, 200 kişi kapasiteli Edirne'de gözaltında 703 kişi var? İnsan Hakları İzleme Örgütü bu soruyu Türedi'ye yönelttiğinde, "Güzel bir soru," cevabını aldı.⁴⁸

Türkiye'de polis güçlerinin yapısı son derece merkezi. Bu yüzden de, yabancıları gözetim altında tutmaya tahsis edilen bütçenin yanlışlıkla böyle olmadığı, aslında ulusal bir planlama ve önceliklendirme düzenin bir parçası olduğu sonucuna varmamak zor.

⁴⁶ İnsan Hakları İzleme Örgütü'nün Türedi ile görüşmesi, Emniyet Müdürlüğü, 11 Haziran 2008.

⁴⁷ İnsan Hakları İzleme Örgütü'nün gardiyan ile görüşmesi, Edirne, 11 Haziran 2008.

⁴⁸ İnsan Hakları İzleme Örgütü'nün Türedi ile görüşmesi, Emniyet Müdürlüğü, 11 Haziran 2008.

Gözaltında tutulanları sınırdışı etmenin zorluğu ve masrafı dikkate alındığında, hükümet gözaltındakilerin gönderilmesinin yükünü tutulanların omuzlarına yıkıyor; gözaltına alınanlar, aileleri geri dönüş biletlerini ayarlayıncaya dek belirsiz bir süre boyunca burada tutuluyor. Edirne, Tunca'daki insanlıkdışı ve onur kırıcı koşulların çok belirgin olduğu ve Ankara'da İçişleri Bakanlığı tarafından gayet iyi biliniyor olması gerektiği gerçeği gözönüne alındığında insan, açıkça, bu gözaltı koşullarının gözaltına alınanları kendi rızalarıyla ülkeyi terketmeye zorlamak için, salıverilecek olanlara da “ülkeden ayrılın yoksa kanayan yaraya dönme riskiniz var” sinyali vermek için kasten kullanılıyor olduğu izlenimine kapılıyor.

Kırklareli

Kırklareli Gaziosmanpaşa Mülteci Kampı'nın (bundan sonra Kırklareli olarak geçecek) fiili bir mülteci kampı olarak uzun bir tarihi var. 1989'da, Bulgaristan'dan kaçan etnik Türklerin, 1992'de Bosna'dan gelen mültecilerin, 1999'da Kosovalı Arnavutların sığınağı olmuştu. Fakat artık bir mülteci kampı olarak nitelendirilemez. Daha çok göçmenler için bir gözaltı merkezi; bu kişilerin bazıları gerçekten de mülteci olabilir ama bu kişiler zulümden korunan değil, Türkiye'nin geri göndermeye çalıştığı mülteciler.

İnsan Hakları İzleme Örgütü'nün ziyareti sırasında, Kırklareli'nde gözetim altında 174 kişi bulunuyordu, bunlardan dördü kadındı; bir de kadınlardan birinin dört yaşında bir çocuğu vardı.

Erkekler uzun kışla binasında kapalı tutuluyor olsa da, İnsan Hakları İzleme Örgütü'nün ziyareti sırasında tesisin içinde bulunan etrafı kapalı açık alanda serbestçe dolaşabiliyorlardı. Görünüşe bakılırsa öğleden sonraları binanın dışına çıkmalarına izin veriliyordu.

Kadınlar ve çocuklar ayrı bir binada tutuluyordu. İnsan Hakları İzleme Örgütü'ne aktardıklarına göre kısa süre önce başka bir heyetin ziyaretinden önce bu binayı temizlemeleri istenmişti. Çoğu öğleden sonra erkeklerin binanın dışına çıkmasına izin verilse de, gardiyanlar kadınların binadan çıkmasına izin verilmediğini söylüyor. 25 yaşında İranlı bir kadın, “Çocuk girip çıkabilsin diye kapı açık bırakılıyor, ama kapının dışına çıkmamıza izin yok” diyor.⁴⁹

⁴⁹ İnsan Hakları İzleme Örgütü görüşmesi (ismi saklı, B-93), Kırklareli, 10 Haziran 2008.

Kırklareli’ndeki erkekler de kadınlar da yiyeceklerin kötülüğünden ve azlığından şikayet etti. Burmalı olduğunu iddia eden bir erkek, “Yiyecekler iyi değil. İnsanın yiyeceği gibi değil, yeterli de değil. Şikayet ettiğimizde bir şey değişmiyor. Gardiyanlar ‘yemeği beğenmediyseniz, bakkala gider ne yiyecekseniz alırsınız,’ diyor.

Fakat asıl şikayet, gözaltındakilerin, burada ne kadar tutulacakları konusunda bilgilendirilmemeleri. İnsan Hakları İzleme Örgütü Kırklareli’ndeki Burmalıların gayri resmi lideri gibi görünen biriyle özel olarak görüştü. Bu kişi kamptaki 174 kişiden 160’ının Burmalı olduğunu, kendisi de dahil birçoğunun dokuz aydır orada tutulduğunu, daha ne kadar kalacaklarını da bilemediklerini söyledi: “Bize ne yapacağımızı söyleyin. Bir şey söyleyin. Gitmemize izin verirlerse çalışıp ailelerimize bakacağız. Bizi ya bırakın, ya öldürün.”⁵⁰

Kırklareli’ndeki koşullar Edirne’deki kadar kötü görünmüyor olsa da, gözaltındakiler ile gardiyanlar arasındaki tansiyon çok yüksek. Kamp yöneticisi İnsan Hakları İzleme Örgütü’ne, “Buradaki iyi koşullara rağmen bize karşı bir düşmanlık var,” dedi.⁵¹

İnsan Hakları İzleme Örgütü’nün ziyaretinden sonraki günün gecesini Kırklareli’nde bir isyan çıktı. İnsan Hakları İzleme Örgütü’nün ülkeden ayrıldığı sıralarda isyanın sebepleri ve güvenlik güçlerinin verdiği karşılık hakkında soruşturma açılmıştı. İsyanın yatıştırılması sırasında Türk güvenlik güçleri gözaltındakilerden birini vurup öldürmüştü, İnsan Hakları İzleme Örgütü’nün uzun uzun konuştuğu, tabiyeti bilinmeyen genç bir adamdı bu.

İzmir

Göçmenler İnsan Hakları İzleme Örgütü’ne, İzmir’deki hapisyanede gördükleri muameleyle ilgili olarak Edirne’de gözlenenlere benzer hikayeler anlattılar.⁵² Yunanistan’a girme girişimi birkaç kez başarısızlığa uğramış, 20 yaşındaki Bağdatlı bir erkek İzmir’de gördüğü muameleyi anlattı. İlk başta Filistinli olduğunu iddia ettiği için dövülmüş olması dikkat çekici; daha sonra doğruyu söyleyip Iraklı olduğunu itiraf edince onu Filistinli olmakla suçlayıp bir kez daha dövmüşler:

⁵⁰ İnsan Hakları İzleme Örgütü görüşmesi (ismi saklı, B-96), Kırklareli, 10 Haziran 2008.

⁵¹ İnsan Hakları İzleme Örgütü’nün vekil kamp yöneticisiyle görüşmesi (isim vermedi), Komiser Yardımcısı Mustafa Kaçar’ın yerine bakıyor, Kırklareli, 10 Haziran 2008.

⁵² İzmir’le ilgili bu ifadeler B-3 tarafından da anlatıldı.

İzmir hapishanesinde hiç yiyecek yoktu. Iraklı olduğunuzu kabul etmeniz için dövülüyordunuz. Daracık bir odada 100 kişi tutuluyordu. Iraklılar, Iraklı olduklarını kabul etmeleri için özellikle dövülüyordu. Iraklı olduğumu kabul edinceye dek dövüldüm. Sonra da beni aslında Filistinli olmakla suçlayarak dövdüler. Beni polis coplarıyla dövdüler. Sırtıma vurdular.⁵³

Bazı göçmenler, İzmir'deki hapishane tesisinin yerin altında olduğunu anlatıyor.⁵⁴ Bağdat'tan 33 yaşındaki bir Iraklı İzmir hapishanesini şöyle anlattı:

İki hafta boyunca yeraltında tutulduk. Orada çok insan vardı. Nefes alamıyorduk. Farklı ülkelerden gruplar vardı: Faslılar, Pakistanlılar, Filistinliler. Polisler günde bir kere yemek veriyordu. Büyük gruplar yemeğin hepsini alıyordu. Polis bize gülüyordu.⁵⁵

⁵³ İnsan Hakları İzleme Örgütü görüşmesi (ismi saklı, B-11), Atina, 24 Mayıs 2008.

⁵⁴ B-8 de İzmir'I yeraltı olarak tanımladı.

⁵⁵ İnsan Hakları İzleme Örgütü görüşmesi (ismi saklı, B-15), Atina, 27 Mayıs 2008.

VI. Türkiye'den Sınırdışılar

Kuzey Irak'a Karayoluyla Sınırdışılar

Yunanistan'dan sınırdışı edilen ya da kısayoldan atılan Iraklılar, bir otobüsü dolduracak sayıya erişinceye kadar Türk yetkililerce gözaltında tutulmaktadır. Irak sınırındaki Habur kapısına getirildikten sonra yetkililer Iraklıları Kürt bölgesi yetkililerine teslim etmektedir.⁵⁶ Aşağıdaki tanıklıklara göre, Kürt yetkililer bazen geri dönen bu kişileri hapse atmakta ve kötü muamele etmektedir. Kerküklü 21 yaşında bir Iraklı Kürt Irak'a yaptığı zorlu otobüs yolculuğunu ve sonrasında kuzey Irak'taki Kürt bölgesi yetkililerince nasıl hapsedildiği ve işkence gördüğünü şöyle anlattı:

2004 yılının Ocak sonu Şubat başlarında Edirne'deki 84 Iraklıyı iki otobüse bindirdiler. Otobüstekilerin tamamı Iraklıydı. Hepimiz ikişerli halde kelepçelendik. 34 saatlik otobüs yolculuğu boyunca tuvalete gitmemize izin vermediler. Bu süre içinde sadece üç defa verilen ekmek ve suyla beslendik. Biri bayıldı. Onu otobüsten çıkardılar. Otobüs, gardiyan ve şöförlerin yemek yemesi için otobanda duruyordu ama bizim dışarı çıkmamıza izin vermiyorlardı.

Silopi'ye vardığımızda kuzey Irak'a giden köprüyü geçtik. Türk kelepçelerinden peşmerge kelepçelerine transfer edildik.

Peşmergeler bizi sınırdan Zaho'ya götürdü. 15-16 gün Zaho'da tutulduk. Birçoğumuz aileleri gelip alıncaya kadar tutuldu. Bağdat'tan ve kuzeyden olmayan diğer Iraklılar için de adreslerinin kontrol edilmesi için mesaj gönderiyorlardı. Bu insanları Kürdistan-Irak sınırına götürüp serbest bırakacaklardı. Onlara neden kaçtığımı söylemedim. Beni Kerkük'teki bir başka hapisaneyeye götürdüler; orada altı ay kaldım.

PKK'lı bir arkadaşım olduğu için benim de PKK'lı olduğumu sandılar. Bana PKK'lı olduğumu itiraf ettirmek için işkence ettiler. Irak tarafında, yetkililer PKK üyelerini sevmez çünkü kuzey Irak'taki Kürt hükümetine

⁵⁶ Habur Irak tarafında İbrahim Halil olarak biliniyor.

sorun yaratıyorlar. Kerkük'teki hapisanede bana çok kötü davrandılar.⁵⁷

Yunanistan'dan Türkiye'ye sınırdışı edilen 28 yaşındaki Saba'i bir erkek⁵⁸ İnsan Hakları İzleme Örgütü'ne Türklerin kendisini nasıl Irak'a sınırdışı ettiğini anlattı:

Bizi iki gün tuttukları Edirne hapisanesinde, çok fena davrandılar. Dövdüler, hakaret ettiler ve kötü yemek verdiler. Su istersen dövüyorlardı.

Sonra Türkler bizi bir otobüsle Zaho sınırına götürdü ve Kürt yetkililere teslim etti. Kelepçeliydik. Iraklı Kürtler altmış beşimizi dört gün boyunca bir odada tuttu. Beni sorguladılar. Kürt yetkiliye Saba'i olduğumu ve sokakta, işte, her yerde ayrımcılığa uğradığımı söyledim. Birşey demedi. Kimliğimin olmadığını ve beni geri yollarlarsa sorun yaşayacağımı söyledim. Bana bunun kendi sorunu olmadığını söyledi.

Kürtler beni kelepçeli halde bir polis arabasına sokarak Kerkük'ün öbür ucunda serbest bıraktı. İki hafta boyunca bir arkadaşımın bana yeni bir kimlik göndermesini bekledim ve sonra da Bağdat'a gittim. Yeterince para toplar toplamaz yine ülkeden kaçtım.⁵⁹

Kendiliğinden ülkeyi terketmek için süresiz gözaltı

Türk hukuku belgesiz göçmenlerin gözaltıda tutulmalarıyla ilgili herhangi bir zaman sınırı koymamaktadır.⁶⁰ Türk yetkililerin süresiz gözaltını, tutulanların dönüş paralarını göndermeleri için ülkelerindeki ailelerini aramaya zorlamak için kullandığı anlaşılmaktadır. İnsan Hakları İzleme Örgütü, özellikle çoğu Bangladeşli olduğu anlaşılan çok sayıda güney Asyalının dönüş paralarını ödeyince kadar kötü koşullarda uzun süreler boyunca tutulduğunu gözlemlemiştir. Atina'ya yeni gelmiş belgesiz ve kendini Filistinli olarak tanıtan bir erkek, Türkiye'deyken Balıkesir, İzmir ve

⁵⁷ İnsan Hakları İzleme Örgütü görüşmesi (ismi saklı, B-23), Atina, 28 Mayıs 2008.

⁵⁸ Bkz. Yunanistan-Türkiye Geri Kabul Anlaşması, yukarıda.

⁵⁹ İnsan Hakları İzleme Örgütü görüşmesi (ismi saklı, B-13), Atina, 26 Mayıs 2008.

⁶⁰ Belgesiz göçmenlerin idari gözaltı uygulaması Yabancı Uyrukluların Seyahat ve Türkiye'de Kalışları ile İlgili 5683 no.lu Kanun ile düzenlenmektedir. Kanunda şöyle demektedir: "Sınır dışı kararına rağmen pasaportunun olmaması ya da başka bir nedenle Türkiye'yi terk edemeyenler İçişleri Bakanlığının tayin ettiği yerlerde oturmaya mecburdur." Kanun, İçişleri Bakanlığının "yabancılar misafirhanesi" bu gözaltı tesislerinde gözaltında tutulmalarıyla ilgili herhangi bir süre sınırı koymamıştır

Edirne’de yakalanıp gözaltına alındığını söyleyerek, Türkiye’nin gözaltı ve ülkeden çıkarma sistemini şöyle tarif etti:

Eğer uçak biletin yoksa hapiste kalırsın. Türkiye’de kendi sınır dışının parasını kendin ödüyorsun. Sana aileni arayıp bilet parayı istemeni söylüyorlar. Eğer ailen bilet yollamazsa, orada kalırsın. Sıkışıp kalıyorsun. Balıkesir’deki hapisanede Mahmut adlı bir Afganla tanıştım.⁶¹ İyi bir adamdı. Ama Afganistan’a geri dönecek parası yoktu. Ben o pis yerde sadece 15 gün kaldım ama Mahmut bir yıldan uzun süredir oradaydı. Farklı bir odada tutulan karısından ayırmışlardı.⁶²

Yukarıda Edirne Tunca kampındaki kötü muamele ve sağlık hizmetlerinin olmaması hakkında anlattıkları yeralan ağır hasta Bangladeşli de süresiz gözaltının amacıyla ilgili şunları söyledi:

Arkadaşım Bangladeş’e geri döndü. Ama ben gidemiyorum. Param yok. Onun vardı. Abisi biletini ayarladı. Ama benim kimsem yok. Ailem çok fakir. Buraya gelebilmek için toprağımdan oldum... İnsan kaçakçılarına 3,500 Dolar ödedim ve hala 6,000 Dolar borcum var. Her ay 500 Dolar da faiz biniyor. Babam artık dilenci gibi yaşıyor. Türkiye’nin beni sınır dışı etmek için bilet paramı ödeyecek mi, bilmiyorum. Beni daha ne kadar burada tutacaklarını bilmiyorum.⁶³

⁶¹ Balıkesir hapisanesinde 52 kişiyle birlikte geçirdiği 15 günü de anlattı. “Hepimizin aynı anda uyuyabileceği kadar yer yoktu. Srayla, iki kişi ayakta duruyor, bir kişi uyuyordu. Yıkanacak yer yoktu. Çok pis kokuyordu. Pencere yoktu, havasızdı.” İnsan Hakları İzleme Örgütü görüşmesi (ismi saklı, B-21), Atina, 28 Mayıs 2008.

⁶² İnsan Hakları İzleme Örgütü görüşmesi (ismi saklı, B-21), Atina, 28 Mayıs 2008.

⁶³ İnsan Hakları İzleme Örgütü görüşmesi (ismi saklı, B-110), Edirne, 13 Haziran 2008.